

ALISHER NAVOIY

INTERNATIONAL JOURNAL

*A. Navoiy tavalludining 581 yillik
yubileyiga bag'ishlanadi*

TOSHKENT-2022

ISSN 2181-1490

Doi Journal 10.26739/2181-1490

ALISHER NAVOIY

XALQARO JURNAL
INTERNATIONAL JOURNAL
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ

Tadjqiqot.uz

TOSHKENT-2022

**ALISHER NAVOIYNING 581 YILLIK
YUBILEYIGA BAG'ISHLANADI****ПОСВЯЩАЕТСЯ 581 ЛЕТНОМУ
ЮБИЛЕЮ АЛИШЕРА НАВОИ****DEDICATED TO THE 581th ANNIVERSARY
OF THE BIRTH OF ALISHER NAVOI**

Buyuk shoir va mutafakkir, atoqli davlat va jamoat arbobi Alisher Navoiyning bebaho ijodiy-ilmiy merosi nafaqat xalqimiz, balki jahon adabiyoti tarixida, milliy madaniyatimiz va adabiy-estetik tafakkurimiz rivojida alohida o'rin tutadi. Ulug' shoir o'zining she'riy va nasriy asarlarida yuksak umuminsoniy g'oyalarni, ona tilimizning beqiyos so'z boyligi va cheksiz ifoda imkoniyatlarini butun jozibasi va latofati bilan namoyon etib, yer yuzidagi millionlab kitobxonlar qalbidan munosib va mustahkam o'rin egalladi.

***O'zbekiston Respublikasi Prezidenti
Shavkat Miromonovich Mirziyoyev***

Бесценное творческое и научное наследие великого поэта и мыслителя, известного государственного и общественного деятеля Алишера Навои играет важную роль в истории не только отечественной, но и мировой литературы, развитии национальной культуры и литературно-эстетического мышления. В своих лирических и прозаических произведениях великий поэт, воспевая высокие общечеловеческие идеи, демонстрировал богатый лексический запас и выразительные средства родного языка, благодаря чему занял достойное место в сердцах миллионов читателей по всему миру.

***Президент Республики Узбекистан
Шавкат Миромонович Мирзиёев***

The invaluable creative and scientific heritage of the great poet and thinker, famous statesman and public figure Alisher Navoi has a special place not only in the history of our people, but also in the history of world literature, the development of our national culture and literary and aesthetic thinking. The great poet, in his poetic and prose works, with his whole charm and grace, has taken a worthy place in the hearts of millions of readers around the world, expressing the high universal ideas, the incomparable richness of words and the infinite possibilities of expression of our native language.

***President of the Republic of Uzbekistan
Shavkat Miromonovich Mirziyoyev***

ALISHER NAVOIY XALQARO JURNALI

Bosh muharrir:

Mirzayev Ibodulla*f.f.d., professor
(O'zbekiston)*

Bosh muharrir o'rinbosari:

Jabborov Nurboy*f.f.d., professor
(O'zbekiston)*ALISHER NAVOIY
XALQARO JURNALI HAY'AT A'ZOLARI:**Muhiddinov Muslihiddin***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Sirojiddinov Shuhrat***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Haqqulov Ibrohim***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Rasulov Ravshanxo'ja***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Dilorom Salohiy***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Sodiqov Qosimjon***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Mark Tutan***f.f.d., professor (Fransiya)***Binnatova Almaz Ulvi***f.f.d., professor (Ozarbayjon)***To'xlijev Boqijon***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Shodmonov Nafas***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Ramiz Asker***f.f.d., professor (Ozarbayjon)***Yo'ldoshev Qozoqboy***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Jo'raqulov Uzoq***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Vohid Turk***f.f.d., professor (Turkiya)***Nabiulina Guzal***f.f.d., professor (Tatariston)***Ibrohim Xudoyor***f.f.d., (Eron)***Yusupova Dilnavoz***f.f.d., dotsent (O'zbekiston)***Rahim Ibrohim***f.f.d., professor (Afg'oniston)***Mirzayev Rahmatilla***y.f.n., dotsent, huquqshunos (O'zbekiston)***Muhitdinova Badia***f.f.n.dotsent (O'zbekiston)***Ruzmanova Roxila***dots., mas'ul kotib (O'zbekiston)***Narziyeva Ma'mura***kotib, o'qituvchi (O'zbekiston)*ALISHER NAVOIY XALQARO JURNALI ILMIY
MASLAHAT KENGASHI A'ZOLARI:**Toshqulov Abduqodir***i.f.d., (O'zbekiston)***Xalmuradov Rustam***t.f.d., professor (O'zbekiston)***Eshqobil Shukur***O'zbekiston Respublikasida xizmat ko'rsatgan
madaniyat xodimi, shoir (O'zbekiston)***To'xtasinov Ilhom***p.f.d. (O'zbekiston)***Rixsiyeva Gulchehra***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Benedek Peri***f.f.d., professor (Vengriya)***Ko'chiyev Ismat***publisist, O'zbekiston va Belorussiya yozuvchilar
uyushmasi a'zosi (O'zbekiston)***Olimov Karomatillo***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Dadaboyev Hamidulla***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Aitpayeva Gulnora***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Rahmonov Nasimxon***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Shomusarov Shorustam***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Dyu Rye Andre***f.f.d., professor (Fransiya)***Pervin Chapana***f.f.d., professor (Turkiya)***Safarov Renat***f.f.d., professor (Tatariston)***Hamroyev Juma***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Ibrohimov Elchin***f.f.n., professor (Ozarbayjon)***Jo'rayev Shokirjon***F-m.f.d., professor (O'zbekiston)***Hasanov Shavkat***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Nurullo Oltoy***f.f.n., (Afg'oniston)***Xalliyeva Gulnoz***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Alim Labib***f.f.d., professor (Afg'oniston)***Nodira Afoqova***f.f.d., professor (O'zbekiston)***Aftondil Erkinov***f.f.d., professor (O'zbekiston)*

Главный редактор:

Мирзаев Ибадулла
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Заместитель главного редактора:

Жабборов Нурбой
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

**ЧЛЕНЫ МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
АЛИШЕРА НАВОИ:**

Мухиддинов Муслихиддин
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Сирожиддинов Шухрат
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Хаккулов Иброхим
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Расулов Равшанхужа
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дилором Салохий
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Содиков Косимжон
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Марк Тутан
д.ф.н., профессор (Франция)
Биннатова Алмаз Улви
д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Тухлиев Бокижон
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Шодмонов Нафас
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Рамиз Аскер
д.ф.н., профессор (Азербайджан)
Юлдашев Казакбай
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Журакулов Узок
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Вохид Турк
д.ф.н., профессор (Турция)
Набиулина Гузаль
д.ф.н., профессор (Татарстан)
Иброхим Худоев
д.ф.н., (Иран)
Юсупова Дилнавоз
д.ф.н., доцент (Узбекистан)
Рахим Иброхим
д.ф.н., профессор (Афганистан)
Мирзаев Рахматилла
к.ю.н., доцент (Узбекистан)
Мухитдинова Бадиа
к.ф.н., доцент (Узбекистан)
Рузманова Рохила
доц., отв. секретарь (Узбекистан)
Нарзиева Мамура
секретарь, преподаватель (Узбекистан)

**ЧЛЕНЫ НАУЧНОГО КОНСУЛЬТАТИВНОГО
СОВЕТА МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА
АЛИШЕРА НАВОИ:**

Тошкуллов Абдукодир
к.э.д., (Узбекистан)
Халмурадов Рустам
д.т.н., профессор (Узбекистан)
Эшкobil Шукур
Заслуженный работник культуры Республики
Узбекистан, поэт (Узбекистан)
Тухтасинов Илхам
д.п.н. (Узбекистан)
Рихсиева Гулчехра
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Бенедек Пери
д.ф.н., профессор (Венгрия)
Кочиев Исмаи
Публицист, член Союза писателей Узбекистана и
Беларуси (Узбекистан)
Олимов Кароматилло
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дадабаев Хамидулла
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Айтпаева Гулнора
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Рахмонов Насимхон
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Шомусаров Шорустам
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Дю Рье Андре
д.ф.н., профессор (Франция)
Первин Чапан
д.ф.н., профессор (Турция)
Сафаров Ренат
д.ф.н., профессор (Татарстан)
Хамроев Джума
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Иброхимов Элчин
к.ф.н., профессор (Азербайджан)
Джураев Шокирджон
д.ф.-м. н., профессор (Узбекистан)
Хасанов Шавкат
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Нурулло Олтой
к.ф.н., (Афганистан)
Халлиева Гулноз
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Алим Лабиб
д.ф.н., профессор (Афганистан)
Нодида Афокова
д.ф.н., профессор (Узбекистан)
Афтондил Эркинов
д.ф.н., профессор (Узбекистан)

Chief Editor:**Mirzaev Ibodulla***Doc. of philol. scien., professor (Uzbekistan)***Deputy Chief Editor:****Jabborov Nurboy***Doc. of philol. scien., professor (Uzbekistan)*

**MEMBERS OF EDITORIAL BOARD OF
INTERNATIONAL JOURNAL OF ALISHER
NAVOI:**

Mukhiddinov Muslikhiddin*Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Sirojiddinov Shukhrat***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Khakkulov Ibrokhim***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Rasulov Ravshankhuja***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Dilorom Salokhiy***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Sodikov Kosimjon***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Mark Tutan***Doc. of philol. scien., prof. (France)***Binnatova Almaz Ulvi***Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)***Tukhliev Bokijon***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Shodmonov Nafas***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Ramiz Asker***Doc. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)***Yuldoshev Kozokboy***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Jurakulov Uzok***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Vokhid Turk***Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)***Nabiulina Guzal***Doc. of philol. scien., prtof. (Tatarstan)***Ibrokhim Khudoyor***Doc. of philol. scien., (Iran)***Yusupova Dilnavoz***Doc. of philol. scien., assoc. prof. (Uzbekistan)***Rakhim Ibrokhim***Doc. of philol. scien., prof. (Afghanistan)***Mirzayev Rahmatilla***Cand. of legal scien., assoc. prof. (Uzbekistan)***Mukhitdinova Badia***Cand. of philol. scien., assoc. prof. (Uzbekistan)***Ruzmanova Rokhila***Assoc. prof., Exec. Sec. (Uzbekistan)***Narziyeva Ma'mura***Secretary, teacher (Uzbekistan)*

**MEMBERS OF SCIENTIFIC ADVISORY BOARD
OF INTERNATIONAL JOURNAL OF ALISHER
NAVOI:**

Toshkulov Abdukodir*Doc. of econ. scien., (Uzbekistan)***Khalmuradov Rustam***Doc. of technic. scien., prof. (Uzbekistan)***Eshqobil Shukur***Honored Worker of Culture of the Republic of Uzbekistan, poet (Uzbekistan)***Tukhtasinov Ilkhom***Doc. of pedag. scien. (Uzbekistan)***Rikhsieva Gulchekhra***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Benedek Peri***Doc. of philol. scien., prof. (Hungary)***Kochiyev Ismat***Publicist, member of the Writers' Union of Uzbekistan and Belarus (Uzbekistan)***Olimov Karomatullo***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Dadaboev Khamidulla***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Aitpaeva Gulnora***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Rakhmonov Nasimxon***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Shomusarov Shorustam***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Dyu Rye Andre***Doc. of philol. scien., prof. (France)***Pervin Chapan***Doc. of philol. scien., prof. (Turkey)***Safarov Renat***Doc. of philol. scien., prof. (Tatarstan)***Khamroev Juma***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Ibrokhimov Elchin***Cand. of philol. scien., prof. (Azerbaijan)***Juraev Shokirjon***Doc. of phys.-math. scien., prof. (Uzbekistan)***Khasanov Shavkat***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Nurullo Oltoy***Cand. of philol. scien., (Afghanistan)***Khallieva Gulnoz***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Alim Labib***Doc. of philol. scien., prof. (Afghanistan)***Nodira Afokova***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Aftondil Erkinov***Doc. of philol. scien., prof. (Uzbekistan)***Саҳифаловчи: Абдулазиз Мухаммадиев****Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz**ООО Tadqiqot город Ташкент,
улицв Амира Темура пр. 1, дом-2.Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr. 1, House 2.Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz

Phone: (+998-94) 404-0000

NAVOIY VA TILSHUNOSLIK MASALALARI

1. Bayram BİLİR

ORHUN YAZITLARINDA VE ALİ ŞİR NEVAI'NIN İLK DİVANINDA OLUMLU TİP KAVRAMLAR 9

NAVOIY VA JAHON ADABIYOTI

2. Ozan Yılmaz

ALİ ŞİR NEVÂ'YÎ'NİN HAMSESİNDE EMÎR HÜSREV-İ DEHLEVÎ'YE DAİR GÖRÜŞLERİ 15

3. Эркинов Афтондил

АЛИШЕР НАВОИЙ ҚЎЛЁЗМАЛАРИ БУТУНЖАҲОН ФЕҲРЕСТИНИ ЯРАТИШ МАСАЛАСИ 29

HAQIQAT SARI SAFAR

4. Muslikhiddin Kutbiddinovich Mukhiddinov

IMAGE OF THE PROPHET 36

5. Қозоқбой Йўлдош

ТЕРАН ТУЙГУЛАРНИНГ ЖОНЛИ МАНЗАРАЛАРИ 45

MA'RIFAT YOG'DUSI

6. Салоҳий Дилором Исомиддин қизи

НАВОИЙ ИЖОДИДА ИНСОН ВА ИЖТИМОИЙ ЖАМИЯТ АХЛОҚИ МАВЗУСИ 50

7. Жабборов Нурбой Абдулҳакимович

АЛИШЕР НАВОИЙ АСАРЛАРИДА “АҲЛИ МАОНИЙ” ТУШУНЧАСИНИНГ ЎРНИ ВА ИРФОНИЙ МОҲИЯТИ 55

8. Нафас Шодмонов

ТАСАВВУФ АДАБИЁТИДАГИ “КЎЗГУ” ТИМСОЛИНИНГ НАВОИЁНА ТАЛҚИНИ 65

9. Асрорхон Аббосов

НАВОИЙ ҲАЗРАТЛАРИ ЎРГАНГАН АСАРЛАР: “САҲИҲИ БУХОРИЙ” ДА ОДОБ-АХЛОҚҚА ДОИР ҲАДИСЛАР 78

ASLIYAT UMMONI

10. Bertels Y.E.

NAVOIY VA ATTOR. Rus tilidan I.K.Mirzayev tarjiması (parcha) 83

TEMURIYLAR DAVRI TURKIY VA O'ZBEK ADABIYOTI

11. Уралов Ахтам Синдарович, Холдоров Хусан Нортोजиевич

АЛИШЕР НАВОИЙ ВА ҲУСАЙН БОЙҚАРО ДАВРИ БОҒЛАРИ 95

12. Холиқов Умиджон Қўчқарович, Холиқова Сайёра Қўчқаровна

НАВОИЙ ДАВРИДА ШАХМАТ ЎЙИНИНИНГ РИВОЖЛАНИШ ТАРИХИДАН 103

NAVOIY NASRI VA NAZMI NAFOSATI

13.Қобилов У. У.

“ЮСУФНОМА” МАВЗУСИ ВА УНИНГ АЛИШЕР НАВОИЙ ЛИРИКАСИДАГИ
БАДИИЙ ТАЛҚИНИГА ДОИР.....109

14.Холйигит Холмуродов

МУМТОЗ АДАБИЁТДА ФАРҲОД ОБРАЗИ ГЕНЕЗИСИ ВА УНИНГ НАВОИЙ
ШЕЪРИЯТИДА ИФОДАЛАНИШ АНЪАНАЛАРИ.....118

15.Murat ŞAHİN

ALİ ŞİR NEVÂÎ’NİN “MAHBÛBU’L KULÛB” ADLI ESERİNİN DEĞERLER
AÇISINDAN İNCELENMESİ.....124

ILM, OLAM VA OLIM

16.Ernazarova Iroda Shavkatovna

ESHQOBIL SHUKUR – NAVOIYGA MUNOSIB IZDOSH.....134

17.Eshnazarov Sulaymon Qulmuhammad o‘g‘li

ALISHER NAVOIYNING “SAB’AT UL-ABHUR” ASARI
LUG‘ATSHUNOSLIKDA NODIR MANBA SIFATIDA.....140

TALQIN, TAHLIL VA TAQRIZ

18.O‘ngalova Guldasta

Y.E.BERTELS NAVOIY IJODI TADQIQOTCHISI.....144

NAVOIY VA TA’LIM-TARBIYA MASALALARI

19.Сирдарёхон Ўтанова

ИНСОН АХЛОҚИНИНГ РАНГЛИ МАНЗАРАЛАРИ.....151

20.Gulchehra Ahatova

“MAHBUB UL-QULUB” ASARINING BUGUNGI YOSHLARDA MA’NAVIY SIFATLAR
SHAKLLANTIRISHDAGI O‘RNI.....157

AZIZ MUSHTARIY!

O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Miromonovich Mirziyoyevning "Buyuk shoir va mutafakkir Alisher Navoiy tavalludining 580 yilligini keng nishonlash to'g'risida"gi PQ-4865-son Qarorida "Alisher Navoiy asarlarida teran ifoda topgan milliy va umuminsoniy g'oyalarning jahon tamaddunida tutgan o'rnini hamda o'sib kelayotgan yosh avlodning intellektual salohiyatini oshirish, ular qalbida yuksak axloqiy fazilatlarni tarbiyalashdagi beqiyos ahamiyatini nazarda tutib, shuningdek, ulug' shoir va mutafakkirning adabiy-ilmiy merosini mamlakatimizda va xalqaro miqyosda yanada chuqur tadqiq qilish va keng targ'ib etish..." lozimligi alohida ta'kidlangan.

Bu filologiya ilmi va navoiyshunoslik, xususan, adabiy ta'sir, qiyosiy adabiyotshunoslik, matnshunoslik va tarjima masalalari bilan shug'ullanayotgan tadqiqotchilar zimmasiga jahonning ilg'or texnologiyalari, nazariy g'oyalariga hamohang ilmiy tadqiqotlar yaratish vazifasini yuklaydi. Olimlarimizning ilmiy salohiyati, innovatsion g'oyalarini jahonda targ'ib qilish va qo'llab-quvvatlash maqsadida xalqaro nufuzga ega ushbu jurnal ta'sis etildi.

"Alisher Navoiy" deb nomlangan ushbu jurnalda navoiyshunoslik, Navoiy adabiy merosining umumjahon tamaddunida tutgan o'rnini va adabiy ta'sir masalalari bilan shug'ullanayotgan tadqiqotchilarni o'z maqolalari bilan ishtirok etishga taklif qilamiz.

TAHRIRIYAT**УВАЖАЕМЫЙ ЧИТАТЕЛЬ!**

В Постановлении №ПП-4865 Президента Республики Узбекистан Шавката Миромонovichа Мирзиёева "О широком праздновании 580-летия со дня рождения великого поэта и мыслителя Алишера Навои" особо отмечается "огромное значение произведений Алишера Навои, в которых нашли глубокое отражение национальные и общечеловеческие ценности, в развитии мировой культуры, их роль в повышении интеллектуального потенциала и духовно-нравственном воспитании молодого поколения, а также в целях обеспечения дальнейшего изучения и популяризации литературно-научного наследия великого поэта и мыслителя..."

Это ставит задачи перед филологами, навоиоведами, исследователями литературного влияния, сравнительного литературоведения, текстологии и вопросов перевода создания научных исследований, соответствующих передовым мировым технологиям и теоретическим идеям. В целях пропаганды и продвижения научного потенциала и инновационных идей наших ученых учреждён данный международный журнал.

Приглашаем публиковать свои статьи в нашем журнале "Алишер Навои" отечественных и зарубежных исследователей, занимающихся изучением жизни и творчества литературы Навои, его роли в мировой литературе, проблемами литературного влияния и сравнительной поэтикой.

РЕДАКЦИОННАЯ КОЛЛЕГИИ**DEAR READER!**

Resolution of the President of the Republic of Uzbekistan Shavkat Miromonovich Mirziyoyev "On the celebration of the 580th anniversary of the great poet and thinker Alisher Navoi" No PP-4865 given the invaluable role of cultivating high moral qualities in their hearts, as well as the need to further study and widely promote the literary and scientific heritage of the great poet and thinker in our country and internationally .... "

This puts the task of researchers in the field of philology and Navoi studies, in particular, literary influence, comparative literature, textual studies and translation, in creating scientific research in harmony with the world's advanced technologies and theoretical ideas. This internationally renowned journal was established to promote and support the scientific potential and innovative ideas of our scientists around the world.

In this magazine, called "Alisher Navoi", we invite researchers who are interested in Navoi studies, the role of Navoi's literary heritage in world civilization and literary influence to participate with their articles.

EDITORIAL

TALQIN, TAHLIL VA TAQRIZ

Y.E.BERTELS NAVOIY IJODI TADQIQOTCHISI

O'ngalova Guldasta,
SamDU magistranti

For citation: Ungalova G. E.E. BERTELS – RESEARCHER OF NAVOI'S CREATIVITY. Alisher Navoi. 2022, vol.1, issue 3, (144-150) pp.

DOI 10.5281/zenodo.5804677

ANNOTATSIYA

Maqolada o'zbek mumtoz adabiyotini jiddiy o'rgangan sharqshunoslardan biri Y.E.Bertels (1881–1957)ning Alisher Navoiy ijodini yuksak baholab, tadqiq etgan “Navoiy va Sharq adabiyoti maqolasi” tahlil etilgan. Maqolaning maqsadi XX asr rus sharqshunosligida Alisher Navoiy ijodini madaniy-adabiy, tarixiy-ijtimoiy jarayonlar bilan bog'liqlikda qiyosiy jihatdan ochib berish va rus olimlarining adabiy-estetik qarashlarini obyektiv baholashdan iborat. Tadqiqotning vazifalari rus adabiyotshunosligida Alisher Navoiy ijodiga qiziqish va ilmiy yondashuvning shakllanish bosqichlarini ochib berish, rus sharqshunoslarini qiziqtirgan asosiy mavzu va muammolarni o'rganishdan iborat.

XX asr rus sharqshunosligida Navoiy ijodining o'rganilishini tadqiq qilish davomida ijodkor asarlari nafaqat o'zbek millati, balki jahon madaniyati va adabiyotining bebaho durdonasi ekanligi yana bir bor isbotlandi.

Kalit so'zlar: Navoiy, turkiy til, mumtoz adabiyot, Nizomiy, tarjima, ideallik, hamohanglik, novatorlik.

Е.Э. БЕРТЕЛЬС ИССЛЕДОВАТЕЛЬ ТВОРЧЕСТВА НАВОИ

Унгалова Гулдаста,
Магистрант СамГУ

АННОТАЦИЯ

В статье анализируется «Статья о Навои и восточной литературе» Е.Э.Бертельса (1881-1957), одного из востоковедов, глубоко изучавших узбекскую классическую литературу и высоко ценивших творчество Алишера Навои.

Цель статьи - дать сравнительный обзор творчества Алишера Навои в российском востоковедении XX века в связи с культурными, литературными, историческими и социальными процессами, а также дать объективную оценку литературных и эстетических взглядов российских ученых. Задачи исследования - выявить этапы формирования интереса и научного подхода к творчеству Алишера Навои в русской литературе, изучить основные темы и проблемы, интересующие российских востоковедов.

Таким образом, изучение творчества Навои в российском востоковедении XX века еще раз доказало, что его произведения бесценны не только для узбекского народа, но и для мировой культуры и литературы.

Ключевые слова: Навои, тюркский язык, классическая литература, Низами, перевод, идеализм, гармония, новаторство.

Ungalova Guldasta,
Master of SamSU

ANNOTATION

The article analyzes the “Article about Navoi and Oriental Literature” by E.E. Bertels (1881-1957), one of the orientalists who deeply studied Uzbek classical literature and highly appreciated the work of Alisher Navoi.

The purpose of the article is to give a comparative overview of the work of Alisher Navoi in Russian oriental studies of the twentieth century in connection with cultural, literary, historical and social processes, as well as to give an objective assessment of the literary and aesthetic views of Russian scientists. The objectives of the research are to identify the stages of the formation of interest and a scientific approach to the work of Alisher Navoi in Russian literature and to study the main topics and problems of interest to Russian orientalists.

The study of Navoi's work in Russian oriental studies of the twentieth century has once again proved that his works are invaluable not only for the Uzbek people, but also for world culture and literature.

Key words: Navoi, Turkic language, classical literature, Nizami, translation, idealism, harmony, innovation.

Xorijda rus olimi Bertelsgacha Navoiy faoliyati uning ijodi bilan uzviy bog'langan holda o'rganilmadi, sharqshunolar Alisher Navoiyning siyosiy, ilmiy faoliyatini e'tirof qildilar-u, lekin uning badiiy ijodiyotini chuqur yoritolmadilar va “Navoiy tarjimon” degan g'arbiy ilmiy qarashni davom ettirdilar. Afsuski, Navoiy haqida “Mir Alisher va siyosiy hayot” degan qimmatli asar yaratgan atoqli rus sharqshunosi akademik V.V. Bartold ham bunday ilmiy da'volardan xoli bo'lmadi va “Navoiy taqlidchi shoir” degan xato fikrni takrorladi. Rus G'arbiy Yevropa sharqshunolari o'tmishda Navoiyning hayoti va faoliyati yuzasidan material to'plash, ularni sistemaga solish, umumlashtirish, Navoiy asarlarini nashr etish, Navoiyning til sohasidagi xizmatlarini o'rganish va boshqalar bo'yicha lum yutuqlarga erishgan bo'lsalar ham, lekin ularning tekshirish ishlari biografiya va lingvistika masalalari bilangina chegaralanib qoldi. Navoiyning ijodiyotini, xususan, uning badiiy asarlarini ilmiy asosda o'rganish bilan uzviy bog'langan holda olib borilmadi. Ular Navoiy ijodini soxtalashtirdilar, uning originalligini inkor etdilar.

Rus olimi Bertelsning ilmiy izlanishlari navoiyshunoslik faniga katta xazina bo'lib qo'shildi. Bertels o'z ilmiy ishlarida Navoiy nomini turli soxtaliklardan, bo'xtonlardan tozaladi. Navoiyning ijodiy shaxsiyati haqida to'liq tasavvurga ega bo'lish uchun olim dastavval Navoiyni shakllantirgan muhit va shu davr turkiy tili, she'riyati, shoirlari, temuriylar faoliyati bilan qiziqadi. Izlanishlari natijasida Navoiy monografiyasini yaratadi [Bertels 1965: 46-64]. Xususan, olim “Navoiy va Sharq adabiyoti” nomli maqolasi [Bertels Y.E.]¹da Sharq adabiyoti va forsiy til mavqeyi masalasiga to'xtalib, turkiy tilning ravnaq topishida va yuksalishida hazrat Navoiyning hissasi benihoya ekanligini ta'kidlaydi: “...bu jarayonda g'alaba qozonish uchun forsiygo'y san'atkorlar qo'lga kiritgan mahorat sirlarini mukammal egallash bilan birga imkon qadar ularni o'z ona tilida kamolot darajasiga ko'tarish lozim edi. Boshqa so'z bilan aytganda, bu ko'hna adabiyot sirlarini o'rganish bilan bir qatorda turkiy til boyliklarini ham chuqur o'rganish, uning yangi va boy jilolarini kashf etish uchun matonat bilan mehnat qilish kerak edi. Buning uchun ona tiliga ulkan muhabbatdan tashqari, uni ilmiy tahlil qilish qobiliyati, katta adabiy iste'dod egasi bo'lish shart edi. Busiz har qanday ezgu istaklarning o'zi bilangina maqsadga yetib bo'lmaydi. Ko'p adiblar bu yo'lda matonat bilan harakat qildilar, ba'zilar (Sakkokiy, Lutfiy) bu sohada ma'lum yutuqlarga erishdilar ham, lekin bu murakkab vazifalarni to'la bajarish buyuk Mir Alisher Navoiygagina nasib etdi. Bu buyuk adib o'z oldida naqadar qiyin ish turganini yaxshi tushunar edi. Navoiy turkiy adabiyotni fors adabiyoti darajasiga ko'tarishnigina emas, balki undan o'zib ketishini ham o'z oldiga katta maqsad qilib qo'ygan edi. Adabiyot sohasida bu ikki tilning o'zaro “kurashlari” adibning “Muhokamat ul-lug'atayn” asarida o'z aksini topdi. Tilshunoslikka doir bu asarda Navoiy o'z ona

¹ «Жаҳон адабиёти» журналі, 2006 йил, 2-сон, Улуғбек Абдуллаев таржимаси.

tilining ustunliklarini isbotlashga harakat qildi. Bu asarda lingvistik jihatlaridan tashqari turkiy tilning boy leksikasi va nozik morfologik jihatlarini ham tahlil etilgan. Asrlar davomida shakllangan ustuvor an'analarni inkor etish va yangi g'oyalarni ilgari surish adibdan ulkan jasorat talab qilar edi" [Bertels Ye.E. 1965: 410] Adabiyotshunos olim bu fikrlari bilan Navoiyning o'rta asrlarda nechog'lik jasorat ko'rsata olganligini ochib beradi. Shuningdek, yuqorida aytib o'tganimizdek, Navoiy ijodiga biryoqlama va ko'r-ko'rona tavsif berilishiga barham berdi.

Shoir asarlarini jiddiy ko'zdan kechirgan, ularni o'qib, tahlil qilgan olim "Navoiy ijodi muzey ko'rgazmasi ham, tarixning parchasi ham emas. U yashamoqda va yashayveradi", - deya bashorat qiladi. Maqolada "Navoiy – tarjimon" deguvchilarga asosli javob ayta oladi: "Old Osiyo adabiyotlarining ko'p asrlik taraqqiyoti davomida adabiy shakllarga taalluqli masalalar juda puxta ishlab chiqilgan edi. Garchi katta qiyinchiliklar tug'dirsa-da, Old Osiyo adabiyotlarining hammasida juda keng qo'llangan "Nazira" uslubidan ham foydalanishga tabiiy ehtiyoj bor edi. Nazira – bu o'z zamondoshi yoki o'tmishdagi adibning biror asariga o'ziga xos javob aytish san'atidir. Agar shoir lirik asar (qasida, g'azal)ga nazira yozsa, asarning vazn va qofiyasi to'la saqlanadi. Agar bu asar voqeaband yo'nalishda (masnaviy) bo'lsa, vazn va voqealar zanjiriga xos asosiy holatlar albatta saqlanishi lozim. Shunday qilib, nazira adibdan epik asarni chuqur tahlil qilish bilan birga, lirika sohasida ham muayyan tayyorgarliklarni talab qiladi. Yevropada Sharq adabiyotiga yondashuvda "nazira" yozgan mualliflarni asossiz ravishda "taqlidchi" deb ayblash mayli bor. Bu adabiyotning o'ziga xos jihatlarini butunlay bilmaslik, o'tmish hodisalarini o'z qarichi bilan o'lchash, tarixiylikdan chekinish illatidan boshqa narsa emas. Navoiyning oltita katta dostoni va ko'plab go'zal lirik asarlari nazira jumlasiga kiradi. Bu masalani to'g'ri talqin etmoq kerak, chunki Navoiy ayni mana shu shaklda o'zining asosiy qarashlarini isbotlashi va fors she'riyatining ajoyib namunalari yonida porlab tura oladigan go'zal asarlar yaratishi mumkin edi. Navoiy adabiyotga yangi mazmun olib kira olmagan degan gap mutlaqo noto'g'ri qarashdir.

Shoir o'nlab savollarga javob bo'la oladigan yangi mavzular olib kirishga qodir ekanligini anglash uchun "Sab'ayi sayyor" dostoni tarkibiga kiritilgan va o'z davri uslubiga o'ralgan, har biri yaxlit jajji romanga teng keladigan yetti novelladan xohlagan biriga nazar solish kifoya qiladi. Ammo Navoiy uchun bu gaplarning keragi yo'q. U raqiblarini ularning o'z quroli bilan yengdi, buning uchun esa ular chizib qo'ygan mavzu doirasidan tashqari chiqish mumkin emas edi. Afsuski, Yevropa fani bu narsani tushunmadi (hozir ham tushunmagan bo'lsa kerak) va ular Navoiy dostonlari buyuk Ozarbayjon shoiri Nizomiyning "Beshlik" ("Xamsa")ga mavzu jihatidan mos kelishini ko'rib, Navoiy Nizomiyning tarjimoni deb e'lon qilishga shoshildilar va shu bilan xotirjam bo'ldilar. Fikrimcha, siyosiy mayllardan tashqari, Navoiy ijodi haqida yozgan olimlar (ayniqsa, fransuz sharqshunosi E.Bloshe) buyuk adib asarlarini o'qimaganga o'xshaydi. Ular nari borganda shoir dostonlarini faqatgina varaqlab chiqib, ba'zi boblarning sarlavhasi bilangina tanishganlar. Ta'kidlaymizki, agar Navoiy "tarjimon" bo'lsa, Amir Xisrav va Kotibiy, Xotifiy va boshqa ko'plab shoirlar ijodini qanday baholash kerak? Qizig'i shundaki, ular Nizomiyi fors tilidan fors tiliga tarjima qilishgan ekan-da!" [Bertels Ye.E. 1965: 410]

Fikrining isboti sifatida Nizomiy Ganjaviy va Alisher Navoiyning dostonlarini yonma-yon qo'yib taqqoslaydi va har birining o'z davri uchun yuksak durdona asar bo'lganligini ta'kidlaydi: Avvalo "Sab'ayi sayyor"ga to'xtalamiz. Bu asar vazni va sarlavhadagi "yetti"ga qaraganda Nizomiyning "Yeti go'zal" asariga javob tarzida yozilgan. Nizomiy bu asarda qulon oviga nihoyatda o'ch bo'lgani uchun Bahrom Go'r laqabini olgan sosoniy podshohlaridan Varaxran V (620-638) hayotiga doir bir necha lavhani erkin tarzda hikoya qiladi. Ulardan biri — Bahromning o'z sevgilisi sohibjamol Fitnadan ajralib qolishi haqidagi hikoya. Firdavsiyning "Shohnoma"sida ham (unda Ozoda) sal boshqacharoq tarzda tasvirlangan edi. Fitna ov paytida Bahromdan o'q uzish san'atini namoyish etishni so'raydi. Bahrom bu boradagi tengsiz mahoratini amalda ko'rsatib berganda, kanizak xotirjamlik bilan bu muttasil mashqlar natijasi ekanini aytadi. G'azablangan shoh uni o'ldirmoqchi bo'ladi (Firdavsiyda o'ldiradi), ammo o'z qo'li bilan ayol kishining qonini to'kishni xohlamay, yaqinlaridan biriga bu vazifani topshiradi. Fitna jallodga yalinib-yolborib qatlni orqaga surishga muvaffaq bo'ladi, so'ng butun aqlini ishga solib, hukmdor huzuriga qaytib kelishga (bu holat bir qadar ishonchsiz chiqqan) erishadi. Hikoya shu bilan tamom bo'ladi va Nizomiy asar davomida Fitnani boshqa tilga olmaydi.

Dostonda asosiy o'rin tutadigan ikkinchi lavha — Bahromning hafta kunlari va ularga homiylik qiladigan sayyoralarning rangiga mos keladigan yettita qasr qurdirishiga bog'liq. Bu yetti qasrga zabt etilgan yetti mamlakatdan olib kelingan xotinlari — yetti malika joylashtiriladi. U har haftada

bir marta shu kunga mos keladigan kiyimlar kiygan holda malikalar xuzuriga boradi. Har bir malika ana shu kun rangiga mos keladigan tarzda sevgi haqida go‘zal hikoyalar so‘zlab beradi. Bahrom ularni tinglab, malikalar bilan aysh-ishrat suradi. Katta mahorat bilan tasvirlanganiga qaramay, bu yetti hikoya asar davomida hech qanday rol o‘ynamaydi. Hatto Nizomiy keyinchalik Bahrom yuksak diniy tuyg‘ular ta‘sirida bu qasrlarni otashkadalarga aylantirganini ta‘kidlaydi. Shunday qilib, Bahrom qissasini shartli ravishda doston to‘qimasidan olib qo‘yganimizda ham asar jiddiy o‘zgarishlarga uchramaydi, chunki ular bilan asosiy voqealar o‘rtasida kuchli bog‘lanish yo‘q. Navoiy ham o‘z dostonini Bahrom hikoyasidan boshlaydi. Ov paytida kanizak bilan yuqoridagidek (ayrim o‘zgarishlar mavjud) bahs-munozara bo‘lib o‘tadi. Nizomiydagi kabi Bahrom uning qonini to‘kishni xohlamaydi. Ayolni uzun sochlariga chirmab bog‘lab, vahshiy hayvonlarga yem bo‘lsin deb cho‘li biyobonga tashlab ketadi. Nizomiy dostonida tasvirlangani kabi, ma‘lum vaqt o‘tgach, Bahrom sevimli kanizagini qattiq qo‘msab qoladi. Uni topib kelish uchun har tomonga odamlarni yuboradi, ammo qidiruvlardan hech qanday natija chiqmaydi, cho‘lda undan nom-nishon ham qolmagan edi. Kuchli ruhiy azobda qolgan Bahrom og‘ir dardga chalinadi. U na yeb-ichish, na uyquda halovat topadi; uni muqarrar o‘lim kutar edi. Tabiblar kengash qilib, shohni chalg‘itish kerak degan xulosaga keladilar, yetti qasr qurib, har birida turfa ko‘ngilxushliklar bo‘lsa, Bahrom g‘amlardan chalg‘iydi deb hisoblaydilar, bu holat Nizomiy dostonida ham borligini ko‘rib o‘tdik; bu qasrlardagi vaqtxushliklar tufayli Bahrom g‘am-g‘ussalarini unutadi. Bu yerda ikki asar orasidagi birinchi jiddiy farqni ko‘rishimiz mumkin. Nizomiyda Bahrom qasrlar qurilayotganda yori Fitnani unutgan edi, Navoiyda esa Bahromning kasalligi yoridan ajralgani va qasrlar qurilishi uzviy bog‘liq. Agar Bahrom yoridan ajralmaganda, bu qasrlar qurilmas edi.

Asar davomida, Bahromning sog‘lig‘i yaxshilansa-da, uyqusida halovat yo‘qoladi. Har tun xizmatkorlar birinchi uchragan kishini shoh xuzuriga keltirishar va u shoh uxlaguncha unga ertak aytib berishi kerak edi. Shu uzviy bog‘lanish orqali dostonga yettita novella kiritilgan, ular Nizomiy novellalaridan mutlaqo farq qiladi. Ular bizning fikrimizcha, Markaziy Osiyo folklori namunalariga xosdir. Nizomiyda esa go‘zal kanizaklar Bahromning buyrug‘i bilan unga ertak aytishadi. Boshqa uzviylik yo‘q. Navoiyda ertaklar dostonning asosi bo‘lib, uni olib tashlash asar to‘qimasiga katta zarar yetkazadi. Navoiyda bu o‘zgarishlar adib tomonidan maxsus kiritilgan. Nizomiy asariga to‘xtalar ekan, shoir bu go‘zal kanizaklarning ertak aytishi ishonarli chiqmaganini ta‘kidlaydi va bu ertaklar uxlash uchungina aytilganini, go‘zal kanizaklar esa bunday ish uchun yaratilmaganini yengil kinoya bilan so‘zlab o‘tadi. Va nihoyat, novellalarning o‘zi. Ulardan dastlabki oltitasi ertak — qaroqchilar, o‘g‘rilar, podsholar, shahzodalar hayotiga bog‘liq. Lekin bu ertaklarga ham Navoiy o‘z qarashlarini singdira olgan. Hammamiz buyuk shoirning yangilikka, fanga hamda yangilik yaratishga qodir kishilarga hurmat bilan qaragani va ularga homiylik qilganini bilamiz. Shoir aynan yaxshilik(fantaziya)ka tayangan holda o‘z qahramonlarining obrazlarini yaratdi. Masalan, bir ertakdagi shohning taxti tutqich dastasi tufayli istagan tarafga harakat qiladi. Taxtga zina olib chiqadi, eng pastki zinada turilsa bas, uning o‘zi yuqoriga qarab harakat qiladi. Shu o‘rinda mazkur taxt zamonaviy avtomashina va eskalatorni eslatishini aytish kifoya. Boshqa ertakdagi dengiz qaroqchisi kemalarni cho‘ktirish uchun xuddi hozirgi suv osti kemasi harakatlarini amalga oshiradi. Albatta, bu shoirning sof xayoli. To‘g‘ri, Navoiy bu g‘oyalarni ilgari surishda Jyul Vernning ilmiy yoki g‘ayriilmiy g‘oyalari darajasiga ko‘tarila olmagan. Ammo uning dostonlaridagi bunday jihatlar xalq og‘zaki ijodi bilan bog‘lanib ketadi. (“Ming bir kecha”dagi uchar otni eslaylik). Ular shoirning qiziqish doirasi naqadar kengligi haqida mukammal tasavvur beradi. O‘quvchi ko‘z o‘ngida Bahromning olti kuni o‘tadi. Yettinchi kechada yana bir kishini olib keladilar va u ajoyib kanizak qiz haqida ertak so‘zlaydi (Dunyoda tengsiz ovozga ega kanizak muzdek sovuq edi). Ertak davomida sayyoh kanizakning sirlari, sarguzashtlarini ham bayon etadi va biz Bahrom bilan birga bu kanizak uning cho‘lda tashlab kelgan sevgilisi ekanini bilib olamiz. Uning tirikligini va o‘z qilmishidan pushaymon ekanligini, hamon Bahromni sevishini anglaymiz. Ertak so‘zlovchi u qayerda ekanini Bahromga aytadi. Buni eshitgan Bahrom barcha xastaliklardan tuzalib, o‘z sevgilisini axtarib topadi va ular yana shod-xurram yashay boshlaydilar.

Shunday qilib, bu novellalar ham asarning uzviy to‘qimasiga singib ketadi va yaxlit butunlikni tashkil etadi. Shundan keyin kim Navoiyni Nizomiyning tarjimoni deb ayta oladi? Agar bu asarlar tarjima bo‘lsa, unda Odoevskiyning “Rus tunlari” E.T.A.Gofmanning “Serapion birodarlari” asarining tarjimasi yoki Gauf ertaklari “Ming bir kecha”ning tarjimasi bo‘ladimi? Navoiy va Nizomiy asarlaridagi barcha o‘xshash tomonlarga qaramay, Navoiy o‘z dostonlariga tub o‘zgarishlar kirita oldi, voqealar rivojida uzviylikka erishdi, qahramonlar obraziga, xarakteriga tabiiylik baxsh

etdi. Asrlar davomida bu qahramon xarakterida qanday o'zgarishlar ro'y berganiga nazar soling: Firdavsiyda u favqulodda kuchga ega, uning qahri bir zumda dunyoga o't qo'yadi; Nizomiyda u muhabbatni teran tushunadi, lekin o'z his-tuyg'ularida barqaror emas, u o'z quvonchlarini turli narsalardan izlaydi. Navoiyda esa u oshiq — ilk muhabbatiga har doim sodiq qoladigan chinakam oshiq. Davrlar o'tgan sari Bahromning qiyofasi o'zgarib boradi. U hukmdor — saroy amaldoridan ko'ra, shahar doiralari ko'proq yaqin bo'lgan insonga aylanadi. Navoiyning "Farhod va Shirin" dostoni Nizomiyning mashhur "Xusrav va Shirin"ga javobdir. Lekin bu yerda ham umumiy o'xshashliklar bo'lishiga qaramay, oradagi farq nihoyatda katta. Bunga asarlarning nomiyoq misol bo'la oladi. Garchi Farhod Nizomiy asarida katta o'rin egallasa-da, lekin asarning haqiqiy bosh qahramoni (Shirindan keyin, albatta) Xisravdir. Nizomiy o'z qahramonining hamma kamchiliklari, o'jizligi, beqarorligi, yengil tabiatiga qaramay, uni asar markaziga qo'yadi, Farhod esa Shirinning buyuk muhabbatini ko'rsatish uchungina kerak. Farhod ishq bobida tengsiz qahramon, lekin Shirin o'zining ilk sevgilisiga xiyonat qilmaydi.

Asarda Xisrav halok bo'ladi. Bu hal qiluvchi epizodda ham u butunlay nurli qiyofada gavdalanadi. O'quvchi uning hamma kamchiliklarini kechirishga tayyor. Navoiy esa o'z asari markaziga Farhodni qo'yadi. To'g'ri, u Nizomiy asariga xos ijtimoiy mohiyatni silliqlashtiradi. Farhod Nizomiy dostonidagidek oddiy shaharlik usta emas. U shahzoda, ammo boshqalardan ajralib turadi. U inson tafakkuri, mehnati bilan yaratilgan barcha narsalarni chin dildan yaxshi ko'radi. Asardagi saroy qurilishi bobida Farhod barcha quruvchilar bilan teng muloqotda bo'ladi. Farhodning o'ta qiziquvchanlik fazilatini buyuk adib o'zidan olganligiga hech qanday shubha yo'q. Barcha hunarlar sirini, mohiyatini tushunishga qiziqish, buyuk adib shaxsiyatiga xos xislat edi [Bertels Ye.E. 1965: 412]. Rus olimi hazrat Navoiyning hayotini qanchalik sinchiklab o'rganganligini mana shu jumladanoq bilib olish mumkin. Haqiqatan ham Navoiy ona tili va adabiyotining yuksak bilimdoni, dono vazir, maslahatgo'y bo'lish bilan birga, ilm-fan homiysi edi. Biz shoir haqida qaysi tarixiy manbaga tayanmaylik tengsiz inson ekanligini o'qiymiz. Shoh va Zahiriddin Muhammad Bobur ham "Boburnoma" asarida Alisher Navoiy haqida iliq fikrlar bildirib, bir necha mashhur shaxslarni sanaydi va ular hazrat Navoiy homiyligida shunday darajaga erishganini qayd etadi.

Rus olimi firkinini davom ettirib: "shoir Navoiy Xisrav obrazi talqinini ham keskin o'zgartiradi. Uning Xusravi tipik yovuzlik timsoli. Unda hech qanday ijobiy jihat yo'q. U kaltafahm, jahldor, qonxo'r mustabid, u o'z maqsadlariga aldov va xiyonat bilan erishadi. Ammo Shirin obrazi Navoiyda bir qadar pasaygan. Nizomiyda Shiringa xos ba'zi o'rinlarda ideallashtiriladi. Unda Xisravga bo'lgan muhabbatdan boshqa hech qanday kamchilik yo'q. U shu muhabbat qurboni bo'ladi. Navoiyda esa Shirin faqatgina afsonaviy darajada go'zaldir; Nizomiydagi betakror aql va nazokat, individuallik unda yo'q. Buni tushunsa bo'ladi, aks holda u Farhod obrazini kuchsizlantirib qo'yar edi. Shuni unutmash kerak, Nizomiyning Xisravi Shirindek kuchli yorqin shaxsga muhojir, busiz uning o'zgarishi qiyin. Navoiyning Farhodi esa bunga muhojir emas, u busiz ham juda faol. Shuning uchun Shirin obrazi asar syujetiga salbiy ta'sir etmaydigan darajada kuchsizlashtirilgan.

Dostonning kirish qismidagi o'zgarishlar ham o'ta muhimdir. Agar Nizomiy o'z asariga ertak shaklini berib, eski ertaklar yo'nalishidan foydalangan bo'lsa (oshiqlar bir-birining rasmini ko'rib, sevrishib qolishadi), Navoiy bu ertakka xos holatni nihoyatda kengaytiradi. Dostonning bu qismi alohida asar darajasiga ko'tariladi. Bu yerda bir necha ertaklarga xos motivlar uyg'unlashgan; ajdar bilan jang, Axriman dev ustidan g'alaba, g'orda bir necha asr yashagan keksa donishmand bilan uchrashuv, xazina topib olish kabi ertaklarga xos bir qancha belgilar jamlangan. Shuni alohida ta'kidlash kerakki, asarning bu qismi yuksak mahorat bilan yozilgan. Asarlar o'rtasidagi farqlarni qiyoslab, shuni ta'kidlash mumkinki, agar Navoiy o'z qahramonlariga boshqacha ism berganda, ularning ildizi qaysi asarga borib taqalishini ko'p kitobxonlar anglab olishi qiyin bo'lardi.

Nihoyat, uchinchi doston — "Layli va Majnun" haqida bir-ikki og'iz so'z. Navoiy bu asar muqaddimasida o'z xizmatini juda kamtarona baholaydi: u o'z o'tmishdoshlari — Nizomiy va Amir Xisrav qurgan go'zal qasr atrofida bog' barpo etmoqchi bo'lgani haqida gapiradi. To'g'ri, u shunday izoh beradi:

*Yozmoqqa bu ishq jovidona,
Maqsudim emas edi fasona.
Mazmunig'a bo'ldi ruh mayli,
Afsona edi aning tufayli.*

Ammo bu o'rinda ham, syujetga o'zgartirish kiritish nihoyatda qiyinligiga qaramay, Navoiy

o'ziga meros qolgan rejadan uzoqlasha oladi. Nizomiy o'smirlikdagi ishtiyoq qator to'siqlar oqibatida mahv etuvchi ehtiros darajasiga ko'tarilganini, buning ustiga bora-bora bu ehtirolarning ilk manbai — Layli oshiq uchun keraksiz bo'lib qolganiga qaramay, u sevishda davom etganini ko'rsatishni o'z oldiga maqsad qilib qo'ygan edi. Majnun o'z tasavvuridagi Layli timsoliga shu darajada muhabbat qo'yanidan, hatto real hayotdagi jonli qizlarga qiyo boqmaydigan darajaga yetgan edi. Bu favqulodda g'aroyib psixologik etyudning asosiy mohiyati ana shundan iborat. Navoiyda bu bir qadar g'ayritabiiy holat ikkinchi o'ringa o'tadi. U asosiy urg'uni ota-onalarning bolalarga o'ta shafqatsiz munosabati tufayli tug'iladigan oilaviy fojialarni ko'rsatishga qaratadi. O'z zamonasidagi oilaviy munosabatlarni tanqid qilgan, ya'ni muhim ijtimoiy masalani yoritgan Navoiy o'z qahramonlari taqdirini yuqori darajada ishonarli chizishga erishadi. Qahramonlar holatini aniq tasvirlash orqaligina bu vazifani bajarish mumkin edi. Buning uchun Navoiy qator realistik detallar keltiradiki, ular yorqinligi va ajoyib psixologik nozikligi bilan hamon o'quvchini hayratga soladi.

Shunday qilib, dostonning boshlanish qismi — Majnun Laylini sevib qolishi butunlay o'zgacha bo'yoqlarda tasvirlanadi. Majnun bilan Laylining bahor chog'ida bog'da uchrashuvi manzarasi jahon adabiyotidagi eng jozibador sahifalardan biridir. Asar oxiriga kiritilgan Majnun Layli jasadi oldida jon berish sahnasidagi o'zgarishlar ham hayratlanarlidir. Bu sahna shunchalik yorqin chiqqanki, o'quvchi tirik murdaga aylangan qahramon siymosini ham, Layli bilan vidolashuvga kelgan qarindoshlarning qo'qqisidan paydo bo'lgan bu dahshatli sharpadan qo'rqib tumtaraqay qochib ketishlarini ham nihoyatda aniq ko'rib turgandek bo'ladi. Mana shu manzara munosabati bilan Navoiy ijodiga xos yana bir fazilatni aytib o'tishni xohlardim. Uning tasviriy san'atga mehr qo'ygani va Hirotdagi miniatyurachi rassomlarga homiylik qilgani ma'lum. Navoiy siymosida favqulodda zakovatli rassom mujassam edi deb ayta olamiz, buni u tasvirlagan ko'p manzaralar o'ta nafis chizilgani yaqqol ko'rsatib turibdi. Ye.E.Bertels Navoiy o'ziga nihoyatda kamtarlik bilan baho bersa-da, bu dostonda ham individual poetik tafakkurini namoyon qila olganini ta'kidlaydi: "Nizomiy dostonida ishqning oqibati nimalarga olib kelishi mumkinligini ko'rsatishni maqsad qilgan. Uning Majnuni ishqiy kechinmalar olamiga shunday sho'ng'ib ketadiki, natijada unda real Layliga ehtiyoj qolmaydi. Ular endi bir juzvning ikki tomoni. Navoiyda bu psixologik etyud nisbatan chekinadi. Uning maqsadi ota-onaning farzand ustidan mutlaq hukmronligi qanday oilaviy fojialarga olib kelishini ko'rsatishdan iborat". Ammo shuni ta'kidlash joizki, rus adabiyotshunosligidagi ilmiy-nazariy tushunchalarning hammasini ham turkiy adabiyot namunalari tatbiq etib bo'lmaydi. "Layli va Majnun" dostonida farzand ustidan ota-onaning mutlaq hukmronligi fojia emas, farzandning diniy shariat, ota-ona oldidagi burchi ekanligi ma'lum bo'ladi.

Ye.E.Bertelsning mazkur masala batafsil yoritilgan alohida "Layli va Majnun" maqolasi [Bertels Ye.E. 1965: 417-431] mavjud bo'lganligi bois, bu o'rinda qisqa izohlar bilan chegaralanadi.

"Keyingi paytlarda men "Xusrav va Shirin" dostoni rus tiliga tarjima qilingan bo'lsa, Navoiyning "Farhod va Shirin"ni ham ag'darish zarurmi, ularning ikkisi bitta asar-ku" degan savolni ko'p eshitishimga to'g'ri keldi. Mazkur maqola ana shu xildagi savollarga javob bo'la oladi", - deya ta'kidlaydi. Navoiy dostonlari Nizomiy dostonlarining aynan o'zi emas deb qat'iy aytish lozim. Ularning qaysi biri yaxshiligi haqida gapirish mutlaqo o'rinsizdir. O'z davri uchun ularning har biri adabiy mahoratning oliy namunasi bo'lgan edi. Ikki buyuk san'atkorning asarlari bizning kunlarimizda barhayot yashab kelmoqda, ular bundan keyin ham yashaydi. Men "Xusrav va Shirin"ning yaxshi tarjimasini o'qigan rus kitobxonlari Navoiy dostonlarini ham ana shunday katta badiiy zavq va ko'tarinki ruh bilan o'qishiga shubha qilmayman. Yuqorida ta'kidlaganimizdek, buyuk o'zbek shoiri o'z oldiga nihoyatda yuksak maqsad qo'ygan edi. U dunyodagi eng ulug' shoirlar bilan bir safda turishni orzu qilgandi. Buning uchun misli yo'q qiyinchiliklarni yengib o'tish zarurligini ko'z oldimizga keltirsak, bu tasavvur qilib bo'lmas darajadagi dadil jasorat ekanligini anglaymiz. U qudratli dahosi bilan barcha mashaqqatlarni yengib o'tdi va o'zi intilgan yuksak martabada turishga munosib ekanini yorqin isbotlab berdi [Y.E.Betels].

Bu fikrlari bilan Bertels Navoiy asarlarini qayta ko'rib chiqilishiga sabab bo'ldi va yangi davr G'arb navoiyshunosligiga yo'l ochdi. Bertelsning mana shunday tadqiqotlari natijasida yuzaga kelgan katta hajmdagi "Navoiy" monografiyasi prof.I.K.Mirzayev tomonidan mahorat bilan o'zbek tiliga tarjima qilindi. Shuningdek, bugungi kunda hazrat Navoiy ijodining o'rganilishida ushbu monografiya muhim manbalardan biri hisoblanadi.

Иқтибослар/Сноски/References

1. Бертельс Е.Э. Суфизм и суфийская литература. – М.: Наука, 1965. – 526с.
2. Бертельс Е.Э. Избранные труды. Наваи и Джами. – М.: Наука, 1965. – 499с.
3. Бертельс Е.Э. Навоий. Рус тилидан И.Мирзаев таржимаси. – Т.: Тафаккур қаноти, 2015. – 356 б.
4. Маллаев Н. Ўзбек адабиёти тарихи. – Т.: Ўқитувчи, 1976. – 662 б.
5. Сулаймонова Ф. Шарқ ва Ғарб. – Т.: Ўзбекистон, 1997. – 414 с.
6. Ҳаққул И.Ч. Ижод иқлими. – Т.: Фан, 2009. - 388 б.
7. Ҳаққул И.Ч. Олимлик маъно излаш демак // Ўзбекистон адабиёти ва санъати, 2008 йил, 30 май.
8. Ҳасанов С. Навоийнинг етти тухфаси. – Т.: Ғафур Ғулом нашриёти, 1991. – 190 б.
9. http://e-notabene.ru/fr/article_13993.html

ALISHER NAVOIY XALQARO JURNALINING AXBOROT XATI

Alisher Navoiy xalqaro jurnali O'zbekiston Respublikasi Oliy attestatsiyasi komissiyasi tomonidan filologiya fanlari bo'yicha falsafa doktori (PhD) va fan doktori (DSc) ilmiy darajasiga talabgorlarning dissertatsiya ishlari yuzasidan asosiy ilmiy natijalar chop etish tavsiya etilgan ilmiy nashrlar ro'yxatiga kiritilgan. Shuningdek, Amerika qo'shma shtatlarining Crossref.org tizimiga ham kiritiladi hamda har bir maqolaga doi raqami beriladi. Jurnalda quyidagi ruknlar bo'yicha maqolalar chop etiladi:

- **NAVOIY VA JAHON ADABIYOTI**
- **NAVOIY VA TILSHUNOSLIK MASALALARI**
- **TEMURIYLAR DAVRI TURKIY VA O'ZBEK ADABIYOTI**
- **BAHOSIZ BITIKLAR** (Navoiy asarlarining qo'lyozmalari, Navoiy merosi va matnshunoslik masalalari uchun).
- **ASLIYAT UMMONI** (asosan, ingliz, fransuz, nemis, rus, xitoy, yapon, koreys, hind tillariga).
- **NAVOIY NASRI VA NAZMI NAFOSATI** (Navoiy nasri va nazmiga doir tadqiqotlar uchun).
- **ILM, OLAM VA OLIM** (Navoiy ilmiy merosi va turli ilmlarga doir qarashlari uchun).
- **HAQIQAT SARI SAFAR** (Navoiyning falsafiy qarashlari).
- **MA'RIFAT YOG'DUSI** (Navoiy va islom ma'rifati, Navoiyning diniy-ma'rifiy qarashlari, Navoiy va tasavvuf).
- **NAVOIY POETIKASI** (Fasohat, balog'at, badiiyat, aruz va qofiya bilan bog'liq masalalar).
- **TURKIY MUMTOZ ADABIYOT TADQIQI VA UNING BOSHQA ADABIYOTLAR BILAN QIYOSI**
- **NAVOIY VA ADABIY TA'SIR MASALALARI**
- **NAVOIY VA TA'LIM-TARBIYA MASALALARI**

MAQOLALARGA QO'YILADIGAN TALABLAR:

- maqola 10-15 sahifa hajmida taqdim etiladi;
- maqolalar **o'zbek, turk, tojik, rus, ingliz, fransuz** tillarida qabul qilinadi;
- Maqolaning tarkibiy tuzilishi:
  1. Maqola sarlavhasi.
  2. Muallifning F.I.SH., lavozimi, ilmiy unvoni, ish (o'qish) joylari, viloyat, respublika va elektron pochta adresi to'liq keltiriladi.
  3. Annotatsiya (maqolaning qisqacha mazmun va maqsadi, 100-150 ta so'zdan iborat bo'lishi lozim) **o'zbek, rus, ingliz** tillarida beriladi.
  4. Tayanch so'z va iboralar **o'zbek, rus, ingliz** tillarida (7-10 so'zdan iborat bo'lishi kerak).
  5. Kirish (Introduction)
  6. Asosiy qism (Main part)
  7. Natijalar va muhokama (Results and Discussions)
  8. Xulosalar (Conclusions)
  9. Adabiyotlar (References) – alifbo tartibida keltiriladi (15-20 ta adabiyot).
- maqola Times News Roman shriftida, 14 kattalikda, 1 intervalda tayyorlanadi;
- havola(snokalar)lar katta qavsda muallif familiyasi – nashr sanasi – sahifasi [Mo'minov 2020: 25] shaklida keltiriladi;
- maqola tomonlari chap: 3 sm, o'ng: 1,5 sm, yuqori va quyi: 2 sm;
- maqolada keltirilgan ma'lumot va dalillarning ilmiy asoslanganligi, ishonchli va ko'chirmachilik holatlari uchun muallif(lar) mas'uldir.
- Maqolalar ekspertiza qilinadi. Ekspertlar tomonidan **tavsiya etilgan maqolalargina jurnalda chop etiladi**;
- tavsiya etilmagan maqolalar chop etilmaydi va mualliflarga qaytarilmaydi.
- jurnalning 1 ta sonida muallifning faqat 1 ta maqolasi chop etiladi.
- Maqola so'ngida mualliflar(lar) telefon raqamini kiritishlari shart.

MUROJAAT UCHUN MANZIL:

Toshkent shahri Amir Temur ko'chasi Matbuot;
Samarqand shahri Universitet xiyoboni 15, SamDU filologiya fakulteti
Tel.: +99891 527 68 22 Telegram raqami: +99891 527 68 22
E-mail: alishernavoiy2020@mail.ru

ИНФОРМАЦИОННОЕ ПИСЬМО МЕЖДУНАРОДНОГО ЖУРНАЛА “АЛИШЕР НАВОЙ”

Международный журнал “Алишер Навой” включен в перечень научных изданий, рекомендованных ВАК Республики Узбекистан для публикации основных научных результатов диссертаций кандидатов на соискание ученой степени доктора философии (PhD) и доктора наук (Д.б.н.). Он также будет включен в систему Crossref.org в США, и каждой статье будет присвоен номер DOI. Статьи для публикации в журнале принимаются по следующей тематике:

- **НАВОЙ И ВСЕМИРНАЯ ЛИТЕРАТУРА**
- **НАВОЙ И ВОПРОСЫ ЯЗЫКОЗНАНИЯ**
- **ТЮРКСКАЯ И УЗБЕКСКАЯ ЛИТЕРАТУРА ЭПОХИ ТЕМУРИДОВ**
- **БЕСЦЕННЫЕ РУКОПИСИ** (рукописи произведения Навои, проблемы наследия Навои и текстологии)
- **ОКЕАН МЫСЛЕЙ** (переводы произведений Навои на английский, французский, немецкий, русский, китайский, японский, корейский, индийский языки)
- **ИЗЫСКАННОСТЬ ПРОЗЫ И ПОЭЗИИ НАВОЙ** (для исследований в области прозы и поэзии Навои)
- **НАУКА, МИР И УЧЕНЫЙ** (научное наследие Навои и его научные взгляды)
- **ПУТЬ К ИСТИНЕ** (философские взгляды Навои)
- **ДУХОВНОЕ ОЗАРЕНИЕ** (Навои и ислам, нравственно-духовные воззрения Навои, Навои и суфизм)
- **ПОЭТИКА НАВОЙ** (вопросы поэтики, системы аруз, ритмики и рифмы)
- **ИССЛЕДОВАНИЕ ТЮРКСКОЙ КЛАССИЧЕСКОЙ ЛИТЕРАТУРЫ И ЕГО СРАВНИТЕЛЬНОЕ ИЗУЧЕНИЕ**
- **НАВОЙ И ВОПРОСЫ ЛИТЕРАТУРНОГО ВЛИЯНИЯ**
- **НАВОЙ И ВОПРОСЫ ВОСПИТАНИЯ И ОБРАЗОВАНИЯ**

ТРЕБОВАНИЯ К ОФОРМЛЕНИЮ СТАТЕЙ:

- Объем статьи: около 10-15 страниц;
- Статьи принимаются на **узбекском, турецком, русском, английском и французском языках**;
- Структура статьи:
  1. Название статьи.
  2. И.Ф.О. автора, должность, научная степень, место работы (учёбы), область, республика, электронная почта.
  3. Аннотация (краткое содержание и цель статьи, статьи в объеме 100-150 слов) на **узбекском, русском и английском языках**.
  4. Ключевые слова и выражения на **узбекском, русском и английском языках** (7-10 слов).
  5. Вступление (Introduction)
  6. Основная часть (Main part)
  7. Результаты и обсуждение (Results and Discussions)
  8. Заключение (Conclusions)
  9. Литература (References) в алфавитном порядке (15-20 наименований).
- Шрифт текста – Times New Roman; размер — 14 пунктов; межстрочный интервал — 1,5;
- Сноски приводятся в квадратных скобках с указанием *фамилии автора – года издания – страницы* [Мўминов 2020: 25];
- Параметры страницы: слева 3 см, справа 1,5 см, сверху и снизу по 2 см;
- Ответственность за научную обоснованность, достоверность приведенных в статье данных и оригинальность несут авторы статьи.
- Статьи проходят обязательную экспертизу. В журнале публикуются **статьи, рекомендованные экспертами к публикации**;
- Нерекомендованные публикации статьи не публикуются и не возвращаются авторам.
- В одном номере журнала публикуется только 1 статья автора.
- В конце статьи необходимо указать контактный номер автора.

НАШИ КОНТАКТЫ:

Ташкент, проспект Амира Темура, улица Матбуотчилар;
Самарканд, Университетский бульвар, 15, факультет филологии СамГУ
Тел.: +99891 527 68 22 Телеграм номер: +99891 527 68 22
E-mail: alishernavoiy2020@mail.ru

ALISHER NAVOI INTERNATIONAL JOURNAL INFORMATION LETTER

Alisher Navoi International Journal is included in the list of scientific publications recommended by the Higher Attestation Commission of the Republic of Uzbekistan for publication of the main scientific results of the dissertations of candidates for the degree of Doctor of Philosophy (PhD) and Doctor of Science (DSc). It will also be included in the Crossref.org system in the United States, and each article will be assigned a DOI number. The magazine publishes articles on the following sections:

- **NAVOI AND WORLD LITERATURE**
- **NAVOI AND LINGUISTIC ISSUES.**
- **TURKISH AND UZBEK LITERATURE OF THE TEMURIDS PERIOD**
- **INVALUABLE ESSAYS** (for manuscripts of Navoi's works, Navoi's heritage and textual issues).
- **ORIGINAL WORK** (mainly in English, French, German, Russian, Chinese, Japanese, Korean, Hindi).
- **BEAUTY OF NAVOI PROSE AND POETRY** (for research on Navoi prose and poetry).
- **SCIENCE, THE WORLD AND SCIENTIST** (for Navoi's scientific heritage and views on various sciences).
- **JOURNEY TO THE TRUTH** (Navoi's philosophical views).
- **THE LIGHT OF ENLIGHTENMENT** (Navoi and Islamic enlightenment, Navoi's religious-enlightenment views, Navoi and mysticism).
- **NAVOI POETICS** (Issues related to eloquence, maturity, art, rhyme and rhyme).
- **RESEARCH OF TURKISH CLASSICAL LITERATURE AND ITS COMPARISON WITH OTHER LITERATURE**
- **NAVOI AND LITERARY INFLUENCE ISSUES.**
- **NAVOI AND EDUCATIONAL ISSUES.**

REQUIREMENTS FOR ARTICLES:

- the article is presented in 10-15 pages;
- Articles are accepted in **Uzbek, Turkish, Tajik, Russian, English, French**;
- Structure of the article:
  1. Article title.
  2. Full name of the author, position, academic title, place of work (study), region, republic and e-mail address.
  3. Annotation (brief content and purpose of the article, should be 100-150 words) is given in **Uzbek, Russian, English**.
  4. Key words and phrases in **Uzbek, Russian, English** (should be 7-10 words).
  5. Introduction
  6. Main part
  7. Results and Discussions
  8. Conclusions
  9. References - listed in alphabetical order (15-20 references).
- The article is prepared in Times News Roman font, 14 sizes, 1 space;
- references are given in parentheses in the form of the author's name - date of publication - page [Muminov 2020: 25];
- sides of the article left: 3 cm, right: 1.5 cm, top and bottom: 2 cm;
- The author (s) are responsible for the scientific validity, reliability and copying of the information and evidence presented in the article.
- Articles will be examined. Only articles recommended by experts will be published in the journal;
- Un recommended articles will not be published and will not be returned to the authors.
- Only 1 article by the author is published in 1 issue of the magazine.
- The author (s) must enter a phone number at the end of the article.

ADDRESS:

Tashkent city, Amir Temur street Press; Samarkand University Boulevard 15,
SamSU Faculty of Philology Phone: +99891 527 68 22
Telegram number: +99891 527 68 22 E-mail: alishernavoi2020@mail.ru

NAVOIYNI ANGLASH

Tarix, degani bu – jang-jadal emas,
So‘zdir u, so‘zlarda aks etgan ma’no.
Balki turkiyni ham birov til demas,
Navoiy nazmidan tuymasa navo.

Uyg‘oq shuur bilan xayolga tolsak,
Navoiy va imon – egiz tushuncha.
Shoirlar biz qancha yaqin borolsak,
Xudoga yaqinlab borurmiz shuncha.

El g‘amin o‘ylagan bari bir o‘lmas,
Uni kutar doim taqdir alomat.
Bu teran nolalar hech qachon so‘lmas,
Ko‘ngilni avaylab-asrar salomat.

«Ey, Navoiy», deya chorlar o‘zini
Muhabbat yo‘liga, mehr yo‘liga.
«Ey, Navoiy» – jahon ochar ko‘zini,
Tilla tushgan kabi gadoy qo‘liga.

«Ey, Navoiy» – quyosh tushar samodan,
Ketar poy-piyoda ufqlar oralab.
Yurak entikadi toza havodan,
Metin dardlarini tilka-poralab.

Avlod-avlodlarga hamisha yor u,
Turli xalqlar aro raso qaddimiz.
«So‘zimni eshit», – deb bizlarga zor u,
«Biz ham zor», – deyishga bormi haddimiz?

Shukur Qurbon

ALISHER NAVOIY

XALQARO JURNAL
INTERNATIONAL JOURNAL
МЕЖДУНАРОДНЫЙ ЖУРНАЛ

Контакт редакций журналов. www.tadqiqot.uz
ООО Tadqiqot город Ташкент,
улица Амира Темура пр.1, дом-2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Тел: (+998-94) 404-0000

Editorial staff of the journals of www.tadqiqot.uz
Tadqiqot LLC the city of Tashkent,
Amir Temur Street pr.1, House 2.
Web: <http://www.tadqiqot.uz/>; Email: info@tadqiqot.uz
Phone: (+998-94) 404-0000

ALISHER NAVOIY. SHANXAY. SHANXAY UNIVERSITETI BOG'I
Haykal Ravshan Mirtojiyev va Ye Qing muallifligida 2017-yilda yaratilgan.

АЛИШЕР НАВОИ. ШАНХАЙ. САД ШАНХАЙСКОГО УНИВЕРСИТЕТА
Статуя создана в 2017 году Равшаном Миртожиевым и Ёе Кингом.

ALISHER NAVOI. SHANGHAI. SHANGHAI UNIVERSITY GARDEN
The statue was created in 2017 by Ravshan Mirtojiyev and Ye Qing.